

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

פרשת ערכין ומושג הקדושה לפרשת בחוקותי

1. **פרשת התוכחה - ויקרא כ"ו**
"ונתנה הארץ יכולה... ונתתי משכני בתוכם" (ד, יא)
"ולא תתן ארצכם את יכולה" (שם; כ)
"והשמותי את מקדשיכם" (לא).
2. **ויקרא כ"ז; טז-כה:**
טז וְאִם מִשְׁדָּה אֶחָדָה יִקְדֹּשׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי
זָרְעוֹ זָרַע חֹמֶר שְׁעָרִים בְּחֻמְשֵׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. יז אִם-מִשְׁנֵה
הֵיבֵל יִקְדֹּשׁ שְׂדֵהוּ כְּעֶרְכָּךְ יָקוּם. יח וְאִם-אַחַר הֵיבֵל יִקְדֹּשׁ
שְׂדֵהוּ וְחֹשֶׁב-לוֹ הִכְהֵן אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׂנִים הַנּוֹתֵרֶת עַד
שְׁנֵת הֵיבֵל וְנִגְרַע מֵעֶרְכָּךְ. יט וְאִם-גָּאֵל יִגָּאֵל אֶת-הַשְּׂדֵה
הַמִּקְדָּשׁ אִתּוֹ וְיִסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף-עֶרְכָּךְ עָלָיו וְקָם לוֹ. כ וְאִם-
לֹא יִגָּאֵל אֶת-הַשְּׂדֵה וְאִם-מִכֹּר אֶת-הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל
עוֹד. כא וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצֵאתוֹ בֵּיבֵל קִדְשׁ לַיהוָה כְּשְׂדֵה הַחֹרֶם
לִכְהֵן תִּהְיֶה אֶחָדָה. כב וְאִם אֶת-שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה
אֶחָדָה יִקְדֹּשׁ לַיהוָה. כג וְחֹשֶׁב-לוֹ הִכְהֵן אֶת מִקְסַת הָעֶרְכָּךְ
עַד שְׁנֵת הֵיבֵל וְנָתַן אֶת-הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קִדְשׁ לַיהוָה. כד
בְּשְׁנֵת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לְאִשְׁרֵי-לוֹ אֶחָדָה
הָאָרֶץ.
3. **הרמבן על ויקרא כ"ז א:**
ידבר ה' אל משה לאמר וגוי' איש כי יפלא - גם זו הפרשה
דבוקה, שהיתה בהר סיני מחוברת אל התוכחות, כי היא
במשפטי היובל כמו שהזכיר במקדש שדה מקנה (להלן
פסוקים כג-כד) ושדה אחוזה (שם יז יח), אלא שכלל משפטי
כל הנודרים בפרשה אחת. ולכך אמר בסוף (פסוק לד) אלה
המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני, על כל
הנאמרות למעלה, כי מכאן ואילך ידבר במצוות אהל מועד
4. **מדרש תנחומא בחוקותי ו:**
אמר להם הקב"ה לישראל - אם אתם מביאין לפני ערכין
שלכם, מעלה אני עליכם כאילו נפשותיכם הקרבתם לפני,
לכך נאמר - איש כי יפליא בערכך נפשות לה'
5. **ויקרא כ"ז א:**
"ידבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש כי יפליא נדר בערכך
נפשות לה".
6. **הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה - מסכת ערכין:**
"וכאשר גמר לדבר בדיני קדושת הגוף, דיבר על הדמים שגם
הם קדשים; ולפיכך הסמך לבכורות ערכין."
7. **הרמב"ם ביד החזקה הלכות ערכין וחרמין (פרק א,
א-ב):**
"הערכים הם נדר מכלל נדרי הקדש, שנאמר איש כי יפליא
נדר בערכך נפשות לה', לפיכך חייבין עליהן משום לא יחל
דברו ולא תאחר לשלמו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה. מצות
עשה לדון בדיני ערכין כאשר מפורש בתורה...."
8. **הכסף משנה על הרמב"ם:**
"הערכים הם נדר מכלל נדרי הקדש וכו' - כתב כן ליתן טעם
למה כתב הלכות אלו בספר הפלאה."
9. **דברים כ"ג, כג:**
"וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא"
10. **חולין ב ע"א**
טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. ותניא, טוב מזה
ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר
טוב מזה ומזה נודר ומשלם
11. **הגמרא בחולין:**
ואפילו רבי יהודה לא קאמר אלא באומר 'הרי זו', אבל אמר
'הרי עלי' [שיש לו אחריות וא"כ קיים חשש שיפגע - רש"י
שם] - לא
12. **הגמרא בנדרים כ"ב ע"א:**
דתניא, רבי נתן אומר - הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו
כאילו מקריב עליו קרבן [כיוון שלא נשאל על הנדר הרי הוא
כמקריב קרבן בחוץ, אע"פ שקיים את הנדר - הר"ן שם]
13. **הגמרא בנדרים ז ע"א:**
ואמר רב גידל א"ר - מנין שנשבעין לקיים את המצווה?
שנאמר 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדק'. והלא
מושבע ועומד מהר סיני? אלא הא קמ"ל - דשרי ליה לאיניש
לזרוזי נפשיה
14. **ביצה לו ע"ב:**
"ואילו הן משום מצווה: לא מקדשין ולא מעריכין ולא
מחרימין...."

15. **הרמב"ם: בהלכות נדרים פי"ג הכ"ה**
 אמרו חכמים - כל הנודר כאילו בנה במה. ואם עבר ונדר - מצוה להשאל על נדרו - כדי שלא יהא מכשול לפניו. במה דברים אמורים, בנדרי איסור, אבל בנדרי הקדש מצוה לקיימן, ולא ישאל עליהן אלא מדוחק שנאמר 'נדרי לה' אשלם'
16. **בעל ספר החינוך מצוה שנ:**
 מצות מעריך אדם שיתן דמיו הקצובין בתורה ... משרשי המצוה, לפי שהאדם לא ישתתף בעליונים זולתי בדיבור, והוא כל החלק הנכבד שבו ... ואם יפסיד האדם זה החלק הטוב ישאר הגוף מת וככלי אין חפץ בו. על כן נתחייב לקיים דבורו במה שהוא משתמש בו בדברי שמים מכל מקום, כגון בהקדשות ובכל דברי הצדקות
17. **רש"י הירש לויקרא כז, ב:**
 "כסף הוא שווי של דמים, וכל עוד יש מסחר בעבדים, אפשר שיש גם לאדם שווי של דמים. אפשר להעריך את שווי של אדם ככוח עבודה, כדרך שמעריכים את שווי התועלת של חפץ אחר. אותו שווי דמים קרון בלשון ההלכה "דמים" ... ואילו "ערך" איננו שווי דמים. "ערך" - ובייחוד "ערכך" - הוא ביטוי של שווי רעיוני, והוא מבטא את שווי הרעיונו של האדם לה' ולמקדש. אותו שווי הוא כללי וקבוע; הוא מתעלם מכל ייחוד גופני
18. **סנהדרין טו.**
 'אדם מי קדוש? אמר רבי אבהו באומר דמי עלי'
19. **ויקרא כ"א, ו:**
 קדושים יהיו לאלקיהם
20. **ויקרא כ"א יז:**
 "דבר אל אהרון לאמר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב לחם אלקיו"
21. **ויקרא כ"ב, כא:**
 "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'... תמים יהיה לרצון, כל מום לא יהיה בו"
22. **במדבר ח', יז:**
 "כי לי כל בכור בבני ישראל באדם ובבהמה, ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם ליי".
23. **במדבר ח' יח:**
 "ואקח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל"
24. **שמות י"ג, יג:**
 "וכל פטר חמור תפדה בשה"
25. **במדבר ג', מו-מו:**
 "ואת פדווי השלושה והשבעים והמאתיים העודפים על הלויים מבכור בני ישראל, ולקחת חמשת שקלים לגולגולת בשקל הקודש תקח עשרים גרה השקל"
26. **במדבר י"ח, טז:**
 "ופדויו מבן חודש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה הוא"
27. **במסכת ערכין דף ו:**
 דתניא - מנין היוצא להיהרג ואמר [אדם אחר, על פי השטמ"ק שם] ערכו עלי, שלא אמר כלום? ת"ל - כל חרם לא ייפדה
28. **השלטי גיבורים על הסוגיא בביצה שבה הוא אומר:**
 "די"ל דגם האומר ערכי עלי הוי מקדיש שפיר כלי ידוע דהיינו גופו ועצמו שהוא מקדישו אלא שפודהו אח"כ מיד ההקדש בדמי ערכו, ודמי למקח וממכר"
29. **ויקרא כ"ז**
 ב דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם איש פי יפלא נדר בערפך נפשות ליהנה. ג. והיה ערפך הנזכר מבין עשרים שנה ועד בן-ששים שנה והיה ערפך חמשים שקל כסף בשקל הקדש. ד. ואם-נקבה הוא והיה ערפך שלשים שקל. ה. ואם מבין-חמש שנים ועד בן-עשרים שנה והיה ערפך הנזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרת שקלים. ו. ואם מבין-חמש שנים והיה ערפך הנזכר חמשה שקלים כסף ולנקבה ערפך שלשת שקלים כסף. ז. ואם מבין-ששים שנה ומעלה אם-נזכר והיה ערפך חמשה עשר שקל ולנקבה עשרה שקלים. ח. ואם-מין הוא מערפך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן על-פי אשר תשיג יד הנדר יעריכנו הכהן.
30. **הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פ"א ה"ח:**
 אחד המעריך את היפה הבריא ואחד המעריך את הכעור החולה, אפילו היה הנערך מוכה שחין או סומא או גדם ויש בו כל מום, נותן לפי שניו כפי שכתוב בתורה
31. **הרמב"ם בהלכות ערכין וחרמין פ"ט ה"ט:**
 הדמים אינן כערכין. כיצד, האומר דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלוני עלי... נותן מה שהוא שווה דינר או אלף כאילו הוא עבד הנמכר בשוק
32. **רש"י עמד על בעיה זו וכתב (על פי ערכין יט ע"א):**
 כשמגיע לימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משליש בערכו, והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה, דאמרי אינשי 'סבא בביתא פחא בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא וסימנא טבא בביתא' [תרגום: זקן בבית - פח בבית; זקנה בבית - אוצר בבית וסימן טוב בבית].
33. **ראב"ע בפירושו על כ"ז, ג ד"ה בן ששים:**
 ודעת רבים כי זו **גזרת מלך**, כי מבן חדש עד חמש שנים יתן חמשה שקלים, אילו עבר יום אחד נוסף על חדש יתן חמשה שקלים... והכלל כי הוא **גזרת הכתוב**, כי אילו היה על דרך תוספת הזכר על הנקבה, הנה אחר ששים יוסיף השלישית, והנה מחמש עד עשרים יוסיף החצי, ומחדש ועד חמש ומעשרים ועד ששים יוסיף על החצי עשיריתו.